

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่พสกนิกรชาวไทย โดยมีแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท และคำนึงถึงความพอประมาณ คือ ให้ทำอะไรด้วยความพอดี ไม่มากหรือน้อยเกินไปและต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ในขณะเดียวกันก็ต้องมีเหตุผลในการกระทำและมีการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวคือ มีการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะรับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และ ความมีคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร มาประกอบการวางแผนการตัดสินใจ และการกระทำทุกอย่าง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้เริ่มมีขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2517 ในครั้งนั้นผู้ที่ได้รับฟัง เห็นดีเห็นงามและมีศรัทธา หากแต่ยังไม่ได้มีการนำมาปฏิบัติ กระทั่งเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 จึงทำให้มีผู้สนใจในปรัชญานี้มากขึ้น โดยสำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ และได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ภายใต้หลักการที่ยึดความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกัน มุ่งพัฒนาทุกด้าน ทั้งตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) และรัฐบาลได้น้อมนำไปเป็นยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศ และดำเนินการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการกำหนดให้เป็นยุทธศาสตร์หลักในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) สรุปความสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม คือการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนา โดยเน้นการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต มีทิศทางการเสริมสร้างทุนประเทศสู่ความยั่งยืน ด้วยการพึ่งตนเอง สร้างภูมิคุ้มกัน ตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศ มุ่งสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน โดยยึดหลักความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ความรอบรู้ การมีคุณธรรมและความเพียรเป็นเงื่อนไข จะเห็นได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องราวของวิถีชีวิตไทยที่เป็นรากฐานในการดำรงชีวิต ที่เน้นการพึ่งตนเองก่อนเป็นหลัก ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในประเทศ เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวทางของการดำเนินชีวิตของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่

ระดับครอบครัว ชุมชน และภาครัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ (คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2550)

โครงการวิจัยเรื่อง วิธีการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในประเทศไทย ได้ทำการค้นคว้าเอกสารทบทวนวรรณกรรม ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการวิจัย ดังนี้

- 2.1 แนวคิดหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.2 พระราชดำรัสที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.3 ตัวชี้วัดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสเพื่อชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทย เพื่อให้รอดพ้นวิกฤตและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง แนวทางปฏิบัติตนเป็นทางสายกลาง รู้จักประมาณตนตามอัตภาพ สามารถดำรงชีพอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน จุดเด่นของแนวปรัชญานี้คือแนวทางที่สมดุล โดยสามารถทันสมัย และก้าวสู่ความเป็นสากลได้ โดยปราศจากการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ และการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญอย่างมากในช่วงปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยต้องประสบปัญหาภาวะทางเศรษฐกิจ ต้องการรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพ ดังพระบรมราโชวาท ที่พระราชทาน ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร แก่บัณฑิต ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันพฤหัสบดีที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ดังนี้

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็ว แต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด...”
(ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส, 2544)

พระบรมราโชวาทเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานของความรู้ตามหลักวิชาการ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลาง ที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกๆระดับให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการต่อ

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ในการวางแผน และดำเนินการทุกขั้นตอน ทั้งนี้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อให้สามารถอยู่ได้แม้ในโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง

ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และพระราชทานความหมายว่า

"เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการในทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและด้านวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี"

(ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้อธิบายความหมายเพิ่มเติมขององค์ประกอบตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป ไม่สุดโต่งเกินไป ขณะเดียวกันความพอดีนั้นก็ต้องเป็นไปในลักษณะที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นเช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ รู้ว่าสิ่งใดควรจ่ายออกไป และสิ่งใดควรรักษาไว้โดยใช้การประมาณ ทั้งประมาณตน และประมาณสถานการณ์ ประมาณตนให้รู้ว่ตนเองต้องการอะไร มีความจำเป็นสำหรับตนมากน้อยแค่ไหนและในสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ต้องทำอะไรที่จะพอเพียงกับตนเอง ซึ่งการประมาณตนเองและสถานการณ์ เพื่อวิเคราะห์ว่าความพอดีของตนเอง ที่ว่าไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป อยู่ในระดับใด หลายครั้งจากกระแสพระราชดำรัสกล่าวถึง สถานการณ์รอบด้านในสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจถึงระดับความพอดีของบุคคล องค์การหรือสังคม เพราะฉะนั้นถ้าหากถามว่าความพอประมาณคือพอประมาณขนาดไหนก็ต้องใช้การประมาณปัจจัยต่างๆ รอบด้าน ทั้งปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยสิ่งแวดล้อมเป็นเหตุผลให้ทราบถึง "ความพอประมาณ" ในระดับพอประมาณนั้น ๆ

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยใช้ความเป็นกลาง เที่ยงตรงปราศจากอคติ เพราะการวิเคราะห์วิจารณ์ใด ๆ ที่ได้ชี้ว่ามีเหตุผลแล้วนั้น สำคัญอย่างยิ่งต้องใช้ความเป็นกลางความไม่มีอคติแล้วจะสามารถพิจารณาเหตุผลได้รอบด้านและมี

การตัดสินใจอย่างรอบคอบที่สุด ความมีเหตุผล ความเป็นกลาง การปราศจากอคตินั้น จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องมีภูมิคุ้มกันที่ดีคอยถ่วงน้ำหนัก ไม่ให้เอียงไปทางด้านใดด้านหนึ่งทั้งยังเป็นการเตรียมความพร้อมถึงความเสี่ยงที่จะมีขึ้น

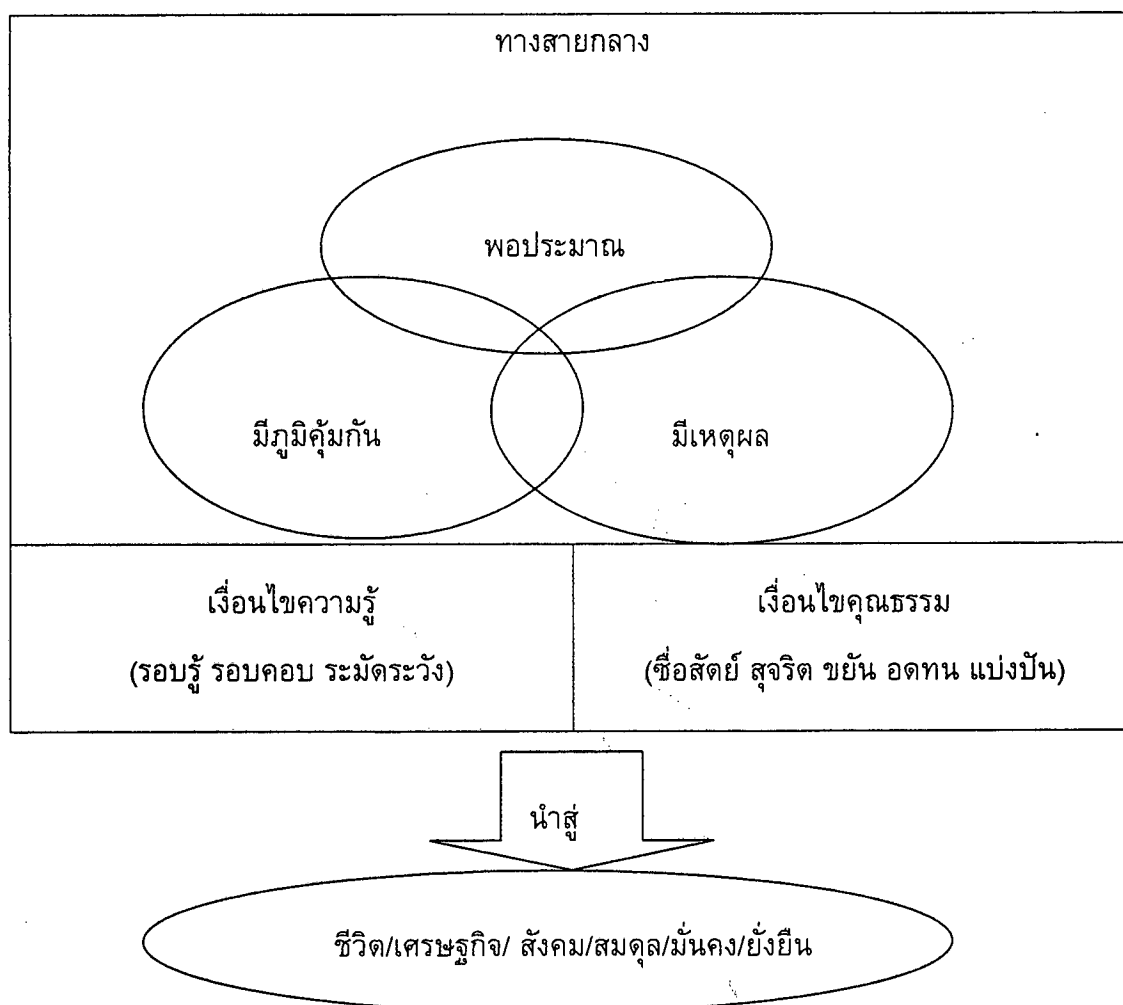
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล เตรียมความพร้อมในทุกๆ ด้าน เราจะเห็นถึงการคล้องเกี่ยวกันอยู่ของทั้งสามห่วง กล่าวคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลก็เป็นส่วนหนึ่งที่สร้างให้เกิดภูมิคุ้มกัน ในขณะที่เดียวกันการมีภูมิคุ้มกันที่ดีก็เป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ความพอประมาณสามารถประมาณได้อย่างเหมาะสม เพราะไม่ประมาทมีการเตรียมพร้อมตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงต่างๆ อยู่เสมอ เช่นเดียวกับการมีภูมิคุ้มกันที่ดี เช่นความมีสติรู้ ก็ทำให้เกิดพุทธิปัญญา วิจารณ์ญาณในการพิจารณาปัจจัยต่างๆ เพื่อตัดสินใจระดับความพอเพียงได้ หลายครั้งที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำรัสถึงความสามัคคีให้ยึดเหนี่ยวไว้ ในยามสังคมมีความเปลี่ยนแปลง ความสามัคคีคือภูมิคุ้มกันอย่างหนึ่งที่จะช่วยรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นอกจากนี้การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอยู่ภายใต้สองเงื่อนไขคือ อาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ การเรียนรู้อย่างรอบด้านคือการเรียนรู้ตั้งแต่เข้าใจและประยุกต์หรือบูรณาการใช้รู้คือรู้ในหลักวิชาที่ได้ศึกษามาเป็นอย่างดี จากนั้นจึงนำมาพิจารณาให้เกิดความเข้าใจ กลายเป็นความรู้ของตนเองและนำไปปฏิบัติประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์และจะเกิดเป็นองค์ความรู้ จึงถือว่าเป็นความรู้ที่สำคัญยิ่งเพราะเป็นความรู้ที่เกิดจากเมื่อใช้การเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ก็ได้ความรู้จากการใช้นั้นๆ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วย ความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตและคุณธรรมต่างๆ ที่ช่วยกำกับการดำเนินชีวิตให้อยู่ในครรลองที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรับผิดชอบ ความเสียสละ เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศรัทธกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544)

แนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และพระราชดำรัสด้านปรัชญาที่พระองค์ท่าน ทรงแนะแนวทางการดำรงชีวิต อันมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงมุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยที่วิกฤตในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนของการพัฒนา และสามารถนำไปปฏิบัติได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ความพอเพียง ซึ่งหมายถึงทางสายกลาง ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และ 2 เงื่อนไข คือ ความรู้และคุณธรรม สามารถสรุปเป็นกรอบหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังภาพที่ 2-1

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 2-1 กรอบหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : จาก <http://www.sufficiencyeconomy.org/show.phpId=1620> ค้นเมื่อ 22 มีนาคม 2551

จากกรอบหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และ 2 เงื่อนไข คือ ความรู้และคุณธรรม

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ 2 ประการ ดังนี้

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ
2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงพระราชทานและเป็นที่รับรู้กันดีว่า เศรษฐกิจพอเพียง ต้องมีองค์ประกอบของคำนิยามที่ว่า "3 ห่วง 2 เงื่อนไข" ที่คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านช่องทางสื่อต่างๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย ความ "พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน" บนเงื่อนไข "ความรู้" และ "คุณธรรม"

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็น "ข้อเสนอในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางของพุทธธรรมอย่างแท้จริง" ทั้งนี้เนื่องจากในพระราชดำรัสหนึ่ง ได้ให้คำอธิบายถึง เศรษฐกิจพอเพียง ว่า "คือความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น" ระบบเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน และใช้จ่ายเงินให้ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลังของเงินของบุคคลนั้น โดยปราศจากการกู้หนี้ยืมสิน และถ้ามีเงินเหลือ ก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ช่วยเหลือผู้อื่นบางส่วน และอาจจะใช้จ่ายมาเพื่อปัจจัยเสริมอีกบางส่วน สาเหตุที่แนวทางการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในขณะนี้ เพราะสภาพการดำรงชีวิตของสังคมทุนนิยมในปัจจุบันได้ถูกปลุกฝัง สร้าง หรือกระตุ้น ให้เกิดการใช้จ่ายอย่างเกินตัว ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเกินกว่าปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น การบริโภคเกินตัว ความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ ความสวยความงาม การแต่งตัวตามแฟชั่น การพนันหรือเสี่ยงโชค เป็นต้น จนทำให้ไม่มีเงินเพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดการกู้หนี้ยืมสิน เกิดเป็นวัฏจักรที่บุคคลหนึ่งไม่สามารถหลุดออกมาได้ถ้าไม่เปลี่ยนแนวทางในการดำรงชีวิต (อภิชัย พันธเสน, 2552)

นอกจากนี้เศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เน้นการกระทำที่พอประมาณ บนพื้นฐานของความมีเหตุผลและการสร้างภูมิคุ้มกัน (เกษม วัฒนชัย, 2548) สอดคล้องกับแนวคิดของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ โดยได้กล่าวว่า "เศรษฐกิจพอเพียงทำให้เมื่อเกิดภาวะวิกฤตหลายๆ คนกลับมาใช้ชีวิตอย่างระมัดระวังขึ้น ซึ่งเป็นการปรับตัวเข้าสู่คุณภาพ" และการลงมือทำด้วยความมีเหตุมีผล เป็นคุณค่าของเศรษฐกิจพอเพียง และอธิบายว่า ความพอประมาณ หมายถึง การทำอะไรประมาณตน ให้รู้จักตนเอง โดยพิจารณาจากความเหมาะสมกับศักยภาพของตนตามสภาพความเป็นจริง ทั้งปัจจัยภายในและภายนอก หรือที่เรียกว่า ทางสายกลาง ทั้งนี้เส้นทางสายกลางของแต่ละคนไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคลนั้นคือ ความมีเหตุผล สำหรับการมีภูมิคุ้มกันคือการบริหารจัดการความเสี่ยง ซึ่งสามารถกระทำได้โดยการวางแผนรับมือกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2542) และณรงค์ โชควัฒนา (อ้างถึงใน เสรี พงศ์พิศ, 2549) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือการพึ่งพาตนเอง ซึ่งหมายถึง การไม่หวังพึ่งพาผู้อื่น เช่น ในการผลิต มี

วัตถุดิบเป็นของตนเอง มีเงินทุนที่ได้มาจากการออมของตน การทำการค้า มีตลาดที่มั่นคง อีกทั้งมีความรู้ที่เกิดจากการแสวงหาประสบการณ์และสามารถนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในประเทศไทย

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ถูกใช้เป็นกรอบแนวความคิดและทิศทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจมหภาคของไทย ซึ่งบรรจุอยู่ใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุล ยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกัน เพื่อความอยู่ดีมีสุข มุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน หรือที่เรียกว่า "สังคมสีเขียว" ด้วยหลักการดังกล่าว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 นี้จะไม่เน้นเรื่องตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงให้ความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจแบบทวิลักษณ์ หรือระบบเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกันระหว่างเศรษฐกิจชุมชนเมืองและชนบท (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) สรุปความสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) คือการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนา โดยเน้นการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต มีทิศทางการเสริมสร้างทุนประเทศสู่ความยั่งยืนด้วยการพึ่งตนเอง สร้างภูมิคุ้มกัน ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารประเทศ เพื่อ มุ่งสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน โดยยึดหลักความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีความรอบรู้ มีคุณธรรม และมีความเพียรเป็นเงื่อนไขสำคัญ ซึ่งจะเห็นได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องราวของวิถีชีวิตไทยที่เป็นรากฐานในการดำรงชีวิต ที่เน้นการพึ่งตนเองก่อนเป็นหลัก ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนได้ (จุฑามาศ บารมีชัย, 2549) แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยังถูกบรรจุในรัฐธรรมนูญของไทย เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในส่วนที่ 3 แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา 78 (1) ความว่า: "บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคง ของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ" (กระทรวงยุติธรรม, กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2550)

การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและชุมชน

เป้าหมายที่สำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) คือ การส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศไทยทุกระดับ มีความรู้ความเข้าใจในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต รวมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทยทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับประเทศ (รงค์ ประพันธ์พงศ์, 2550) ภายใต้อำนาจหน้าที่และความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกัน มุ่งพัฒนาทุกด้าน ทั้งตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) และสามารถขับเคลื่อนหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นวัฒนธรรมหลักในการใช้ชีวิตของคนในสังคม ซึ่งมีกระบวนการสร้างความเชื่อมั่นและสามารถนำหลักการนี้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างให้เกิดกระบวนการดังกล่าว หลักของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นกำหนดให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมี

จุดเน้นอยู่ที่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี มิใช่ความร่ำรวย แต่เป็นเรื่องของความยั่งยืนและสามารถพึ่งตนเองได้ แต่ในขณะเดียวกัน เศรษฐกิจพอเพียงก็ยังให้ความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาในทุกเรื่อง รวมทั้งการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสร้างสรรค์ คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เป็นการยกระดับของการพัฒนา ด้วยการพัฒนาศักยภาพของผู้นำ องค์กรชุมชนและเครือข่าย ให้สามารถพึ่งตนเองได้ และเป็นแกนนำในการบริหารจัดการและสร้างความเข้มแข็งของชุมชนฐานราก รวมทั้งสามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อเพิ่มโอกาสและรายได้ในการสร้างเศรษฐกิจชุมชนระดับฐานราก ภายใต้พื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง (กระทรวงมหาดไทย, กรมการพัฒนาชุมชน, 2551)

สำหรับชุมชนที่มีการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะมีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงด้วยการปฏิบัติบนทางสายกลาง มีการสร้างภูมิคุ้มกันในชุมชน และมีการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน มีทรัพยากรในชุมชนที่พึ่งพิงกันได้ มีวัฒนธรรมที่เกื้อหนุนกัน และมีวิถีการผลิตแบบผสมผสาน ไม่ต้องลงทุนมากและยังมีผลผลิตเพื่อใช้ในการดำรงชีพอีกด้วย มีรายได้พอเพียงไม่เป็นหนี้สิน สมาชิกในชุมชนมีสุขภาพแข็งแรง สิ่งแวดล้อมดี มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขบนพื้นฐานของความพอเพียง (อภิชัย พันธเสน, 2552)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่างประเทศ

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาประเทศในต่างประเทศนั้น ประเทศไทยได้เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยน ผ่านทางสำนักงานความร่วมมือเพื่อพัฒนาระหว่างประเทศ โดยมีหน้าที่ คอยประสานงานรับความช่วยเหลือทางวิชาการด้านต่าง ๆ จากต่างประเทศมาสู่ภาครัฐ แล้วถ่ายทอดต่อไปยังภาคประชาชน และยังส่งผ่านความรู้ที่มีไปยังประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น สำนักงานความร่วมมือเพื่อพัฒนาระหว่างประเทศได้ถ่ายทอดมาไม่ต่ำกว่า 5 ปี และประสานกับสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งต่างชาติก็สนใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เพราะพิสูจน์แล้วว่าเป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ ซึ่งแต่ละประเทศมีความต้องการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับวิถีชีวิต สภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละประเทศ โดยได้ให้ผู้แทนจากประเทศเหล่านี้ได้มาดูงานในหลายระดับ ทั้งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ฝ่ายนโยบาย จนถึงระดับปลัดกระทรวง และรัฐมนตรีประจำกระทรวงต่าง ๆ นอกจากนั้น อติเทพ ภาณุพงศ์ เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ได้กล่าวว่า ต่างชาติสนใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงห่วงใยราษฎรของพระองค์ และทราบสาเหตุที่รัฐบาลไทยนำมาเป็นนโยบาย ส่วนประเทศที่พัฒนาแล้วก็ต้องการศึกษาเพื่อนำไปช่วยเหลือประเทศอื่น ๆ และ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ยังได้กล่าวถึงผลสำเร็จอย่างหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียงโดยองค์การสหประชาชาติ คือ "สหประชาชาติเห็นด้วยกับพระมหากษัตริย์ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงนี้ โดยเริ่มใช้มาตรวัดคุณภาพชีวิตในการวัดความเจริญของแต่ละประเทศ แทนอัตราผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ซึ่งกล่าวถึงแต่ความเจริญทางเศรษฐกิจเท่านั้น"

(วิกิพีเดีย สารานุกรม, 2554 ค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2554)

จุดเน้นของหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. เน้นให้คนเข้าใจหลักพื้นฐานทางสังคมว่า “ความเปลี่ยนแปลง” คือ ความจริงแท้ทางสังคม หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงถือว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะของสังคม คนในสังคมจึงต้องรู้จักมองโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีเหตุและผลที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน
2. เน้นการสร้างความพร้อมยอมรับกับการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เมื่อมองโลกในแง่เชิงพลวัตแล้ว คนก็ต้องหันกลับมาถามทบทวนตนเองว่า เตรียมพร้อมตนเอง ครอบครัว ชุมชน องค์กรและประเทศชาติให้สามารถรองรับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง หากพิจารณาจากคำนิยามข้างต้น จะเห็นได้ว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่มีได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์แต่ประเด็นสำคัญกลับอยู่ที่ว่าจะปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้เท่าทันอย่างมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสดังกล่าวนี้ได้อย่างไร
3. เน้นการสร้าง ความสมดุลมั่นคงและความยั่งยืนระยะยาว กล่าวคือ การที่จะปรับตัวให้พร้อมรองรับกับการเปลี่ยนแปลงได้ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะไม่มองเพียงการไขปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการเอาตัวรอดในระยะสั้น ๆ แต่จะเน้นมองการไกลด้วยการเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งและการมีชีวิตที่ดีร่วมกันในระยะยาว
4. เน้นความพอดีพอประมาณ รู้จักตัวเอง ในการที่จะทำให้สังคม ชุมชน หรือองค์กรมีความสมดุลยั่งยืน คนในสังคมจะต้องรู้เขารู้เราอย่างรอบด้าน ด้วยความพอดี พอเหมาะ พอสมควรด้วยการพิจารณาส่วนที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อให้มองเห็นตัวเราและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง
5. เน้นการมีความรู้และมีคุณธรรม คนที่รู้จักตนเองและสภาพแวดล้อมนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้และมีธรรมะอยู่ในจิตใจ เพื่อให้คนในสังคมใช้ชีวิตและทำงานอยู่บนพื้นฐานของความรู้ ความมีสติปัญญาและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มากกว่าการใช้อารมณ์ความรู้สึกและอคติเดิมๆ ในการตัดสินใจ โดยมุ่งให้มีความเพียร มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสามัคคีเป็นต้น
6. เน้นการพึ่งตนเอง และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ให้สามารถยืนหยัดอยู่บนขาของตนเอง แม้การพึ่งตนเองได้ คือ หัวใจสำคัญแต่จะต้องเป็น “การพึ่งตนเองแบบยั่งยืน” คือการสร้างความสัมพันธ์ร่วมมือช่วยเหลือแบ่งปันกันเพราะประโยชน์ส่วนรวม เป็นการสร้างความผาสุกของคนในสังคมอย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนในทุกๆระดับ ทั้งระดับครอบครัว ระดับชุมชน และทั้งในการบริหารระดับประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง สร้างความสมดุล ด้วยเหตุและผล เน้นการพึ่งตนเอง โดยอาศัยหลักความรู้และมีคุณธรรม

2.2 พระราชดำรัสที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก คณะวิจัยจึงได้อัญเชิญ พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่พระองค์ท่านได้พระราชทานแก่คณะและบุคคล ในโอกาสต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเศรษฐกิจ

พอเพียง ที่พระองค์ท่านได้ทรงย้ำเตือนถึงเรื่องการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ดังพระราชดำรัสว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ต่อไปนี้ (ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส, 2544)

ปฐมพระราชดำรัสว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐาน ความมั่นคงพร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริม ความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...”

(พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่นิสิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517)

ต่อมาพระองค์ท่านได้มีพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันพุธที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2517 ณ ศาลาดุสิดาลัย

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่มีสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคน มีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่พอกิน มีความสงบ รุ่งเรือง แต่เรามีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยิ่งยอดเยี่ยม...”

“...สมัยก่อนนี้พอมมีพอกินสมัยนี้ชักจะไม่พอมมีพอกิน จึงต้องมีนโยบาย ที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะให้ทุกคนมีความพอเพียงได้...”

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพุธที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2517 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต)

พระองค์ท่านทรงเตือนเรื่องพออยู่พอกิน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 แต่เวลาผ่านไป เกือบ 25 ปี ทิศทางการพัฒนาของประเทศไม่มีการเปลี่ยนแปลง

“...เมื่อปี พ.ศ. 2517 วันนั้นได้พูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พอมมีพอกิน พอมมีพอกินนี้แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอมมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้น ก็เริ่มจะเป็นไม่พอมมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย...”

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต)

“บัดนี้ขอพูดต่อจากที่พูดเมื่อปีที่แล้วว่า จะเป็นประโยชน์อย่างไรซึ่งได้แย้ม เอาไว้แล้ว แต่เศรษฐกิจพอเพียงนั้น เขาตีความว่าเป็นเศรษฐกิจชุมชน หมายความว่า ให้พอเพียงในหมู่บ้าน หรือในท้องที่ให้สามารภที่จะมีพอกิน เริ่มด้วยพอมมีพอกิน พอมมีพอกินนี้ ได้พูดมาหลายปี สิบกว่าปีมาแล้ว

ให้พอมีพอกิน แต่ว่าพอมีพอกินนี้ เป็นเพียงเริ่มต้นของเศรษฐกิจ
เมื่อปีที่แล้วบอกว่าถ้าพอมีพอกิน คือ พอมีพอกินของตัวเองนั้น ไม่ใช่
เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจสมัยหิน สมัยหินนั้นเป็นเศรษฐกิจพอเพียง
เหมือนกัน แต่ว่าค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมา ต้องมีการแลกเปลี่ยนกัน
มีการช่วยระหว่างหมู่บ้าน หรือ ระหว่าง จะเรียกว่า อำเภอ จังหวัด ประเทศ
จะต้องมีการแลกเปลี่ยน มีการไม่พอเพียงกัน จึงบอกว่าถ้ามีเศรษฐกิจพอเพียง
เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะพอแล้ว จะใช้ได้”

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนว
ทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ และได้ทรงเน้นย้ำแนว
ทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ
จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2540 ประเทศประสบวิกฤตทางเศรษฐกิจ จึงเป็นที่มาของพระราชดำรัส

“...การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน

แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้พอกเพียงพอกับตัวเอง...”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระ
ชนมพรรษา วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต)

“ก็ชัดแล้วว่าควรจะปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงไม่ต้องทั้งหมด เพียงครึ่งหนึ่งก็ใช้ได้
แม้จะเป็นเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ หมายความว่าวิธีปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงนั้น
ไม่ต้องทำทั้งหมด และขอเดิมว่าถ้าทำทั้งหมดก็จะทำไม่ได้ ถ้าครอบครัวหนึ่ง
หรือแม้หมู่บ้านหนึ่งทำเศรษฐกิจพอเพียงร้อยเปอร์เซ็นต์ก็จะเป็นการถอยหลัง
ถึงสมัยหิน สมัยคนอยู่ในอุโมงค์หรือในถ้ำ ซึ่งไม่ต้องอาศัยหมู่อื่น เพราะว่าหมู่อื่น
ก็เป็นศัตรูทั้งนั้น ตีกัน ไม่ใช่ร่วมมือกัน จึงต้องทำเศรษฐกิจพอเพียง แต่ละคน
ต้องหาที่อยู่ ก็หาอุโมงค์หาถ้ำ ต้องหาอาหาร คือไปเด็ดผลไม้หรือไปไม้ตามที่มี
หรือไปใช้อาวุธที่ได้สร้างได้ประดิษฐ์เอง ไปล่าสัตว์ กลุ่มที่อยู่ในอุโมงค์ในถ้ำนั้น
ก็มีเศรษฐกิจพอเพียง 100 เปอร์เซ็นต์ ก็ปฏิบัติได้”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระ
ชนมพรรษา วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต)

“แต่ต่อมาเมื่อออกจากถ้ำ ในสมัยต่อมา ที่สร้างบ้านเป็นที่อาศัย ก็เริ่มจะเป็น
เศรษฐกิจพอเพียงเหลือประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ เพราะว่ามีคนไปผ่านซึ่งไม่ได้มา
เป็นศัตรู เอาอะไร ๆ มาแลกเปลี่ยนกัน เช่นคนที่มาจากไกล ผ่านมามีหนังสือ
ที่เหมาะสมที่จะใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม ก็ซื้อด้วยการแลกเปลี่ยนด้วยอาหาร เช่น
ปลาที่จับได้ในบึง อย่างนี้ก็ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียงแล้วเวลาก้าวล่วงไปอีก
มาถึงปัจจุบันนี้ ถ้าคนที่อยู่ทั้งข้างนอกทั้งข้างในนี้ จะปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียง
100 เปอร์เซ็นต์ คงทำไม่ได้ และถ้าสำรวจตัวเอง หรือเศรษฐกิจของตัวเอง ก็เข้าใจว่า
จะเห็นได้ว่าไม่ได้ทำ เข้าใจว่าทำได้ไม่ถึง 25 เปอร์เซ็นต์ ไม่ได้ถึงเศษหนึ่งส่วนสี่

เพราะว่าสิ่งที่ตนผลิตหรือทำ ส่วนใหญ่ก็เอาไปแลกกับของอื่นที่มีความจำเป็น
ฉะนั้นจึงพูดว่าเศรษฐกิจพอเพียง ปฏิบัติเพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ ก็ควรจะพอและทำได้”
(พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระ
ชนมพรรษา วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต)

“คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย
ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ
มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง
ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข. พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของ
หรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น. ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ
พูดจา ก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง”

(พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระ
ชนมพรรษา วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต)

“การรู้จักประมาณตนนี้ จะทำให้คนเรารู้จักใช้ความรู้ความสามารถ
ที่มีอยู่ได้ถูกต้องเหมาะสมกับงาน และได้ประโยชน์สูงสุดเต็มตามประสิทธิภาพ
ทั้งยังทำให้รู้จัก ขวนขวายศึกษาหาความรู้ และเพิ่มพูนประสบการณ์อยู่เสมอ
เพื่อปรับปรุงส่งเสริมศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองให้ยิ่งสูงขึ้น ส่วนการรู้จัก
ประมาณสถานการณ์นั้น ได้แก่ การรู้จักพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น
ให้ทราบชัดถึงความเป็นมาและที่เป็นอยู่ รวมทั้งที่คาดว่าจะเป็นไปได้ในอนาคต
การรู้จักประมาณสถานการณ์ได้นี้จะทำให้สามารถวางแผนและปฏิบัติการ
ได้ถูกต้องตรงกับปัญหา ทันท่วงทีสถานการณ์และความจำเป็น อันจะทำให้งานที่ทำ
ได้ประโยชน์ ที่สมบูรณ์คุ้มค่า การรู้จักประมาณตนและรู้จักประมาณสถานการณ์
จึงเป็นอุปการะอย่างสำคัญ ที่จะเกื้อกูลให้บุคคลดำเนินชีวิตและกิจการงานไปได้
อย่างราบรื่นและก้าวหน้า”

(พระบรมราโชวาท พระราชทานเพื่อเชิญไปอ่านในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย วันเสาร์ที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

“คนเราที่ฟุ้งเฟ้อ ไม่มีทางที่จะหาทรัพย์มาป้อนความฟุ้งเฟ้อได้ ความฟุ้งเฟ้อนี้
เป็นปากหรือเป็นสัตว์ที่หิวไม่หยุด ความฟุ้งเฟ้อนี้ถ้าปากตลอดเวลา จะป้อนไปเท่าไร ๆ
ก็ไม่พอ เมื่อป้อนเท่าไร ๆ ไม่พอแล้ว ก็หาเท่าไร ๆ ก็ไม่พอ ความไม่พอนี้ ไม่สามารถ
ที่จะหาอะไรมาป้อนความฟุ้งเฟ้อนี้ได้ ฉะนั้น ถ้าจะต่อต้านความเดือดร้อน ไม่ใช่จะต้อง
ประหยัคมัธยัสถ์ จะต้องป้องกันความฟุ้งเฟ้อ และป้องกันวิธีการที่มักจะใช้เพื่อที่จะมาป้อน
ความฟุ้งเฟ้อนี้ คือความทุจริต ฉะนั้น การที่จะรณรงค์ที่จะต่อสู้เพื่อให้นักมัธยัสถ์และ
ประหยัคนั้นก็อยู่ที่ตัวเอง ไม่ใช่อยู่ที่คนอื่น เมื่ออยู่ที่ตนเองไม่อยู่ที่คนอื่น การรณรงค์
โดยมากมักจะออกไปข้างนอก จะไปชักชวนคนโน้นชักชวนคนนี้ให้ทำโน่นทำนี่
ที่จริงตัวเองต้องทำเอง ถ้าจะใช้คำว่ารณรงค์ก็ต้องรณรงค์กับตัวเอง ต้องฝึกตนให้

รู้จักพอดี พอเหมาะ ถ้าไม่พอดีไม่พอเหมาะ มันจะเกิดทุจริตในใจได้”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต)

“ฉะนั้น ควรที่จะปฏิบัติสิ่งที่พอเพียง ทางความคิดก็เหมือนกัน

ไม่ใช่ทางกายเท่านั้น ถ้ามีใครมีความคิดอย่างหนึ่งและต้องการบังคับ

ให้คนอื่นคิดอย่างเดียวกับตัว ซึ่งอาจจะเป็นความคิดที่ไม่ถูกก็ไม่สมควรทำ

ปฏิบัติอย่างนี้ก็ไม่ใช่วิถีปฏิบัติแบบพอเพียง”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต)

“อันนี้ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง เมื่อปีที่แล้ว

ตอนที่พูดพอเพียง แปลในใจ แล้วก็ได้พูดออกมาด้วย ว่าจะแปลเป็น

Self-sufficiency (พึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่าพอเพียงแก่ตนเอง แต่ความจริง

เศรษฐกิจพอเพียงนี้ กว้างขวางกว่า Self-sufficiency คือ Self-sufficiency

นั้นหมายความว่า ผลิตอะไร มีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น

อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง)”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต)

“ถ้าไม่มีเศรษฐกิจพอเพียง เวลาไฟดับ ไฟฟ้านครหลวง หรือไฟฟ้าฝ่ายผลิต

ขาดหมด จะพังหมด จะทำอย่างไร ที่ที่ต้องใช้ไฟก็ต้องแย่งไป บางคนในต่างประเทศ

เวลาไฟดับ เขามาตัวตาย แต่ของเรา ไฟดับจนเคยชิน เราไม่เป็นไร เมื่อไฟดับ หากมี

เศรษฐกิจพอเพียงแบบไม่เต็มที่ ถ้าเรามีเครื่องปั่นไฟ ก็ใช้ปั่นไฟ หรือถ้าขึ้นโบราณกว่า

มีดก็จุดเทียน คือมีทางที่จะแก้ปัญหาเสมอ ฉะนั้นเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ก็มีเป็นขั้นๆ แต่

จะบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ให้พอเพียงเฉพาะตัวเองร้อยเปอร์เซ็นต์นี่เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้

จะต้องมีการแลกเปลี่ยน ต้องมีการช่วยกัน ถ้ามีการช่วยกัน แลกเปลี่ยนกัน

ก็ไม่ใช่ว่าพอเพียงแล้ว พอเพียงในทฤษฎีหลวงนี้ คือให้สามารถที่จะดำเนินงานได้”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต)

“ที่พูดกลับไปกลับมาในเรื่องการค้า การบริโภค การผลิต และการขายนี้ ก็เห็นว่า

ท่านทั้งหลายกำลังกลุ้มใจ ในวิกฤตการณ์ ตั้งแต่คนที่มีเงินน้อย จนกระทั่งคนที่มีเงิน

มาก ล้วนเดือดร้อน แต่ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไป ทำให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง

ไม่ต้องทั้งหมด แม้แค่ครึ่งก็ต้อง อาจจะสักเศษหนึ่งส่วนสี่ ก็จะสามารถอยู่ได้ การแก้ไข

อาจจะใช้เวลาไม่ใช่นาน ๑ โดยมากคนก็ใจร้อนเพราะเดือดร้อน แต่ว่าถ้าทำ

ตั้งแต่เดี๋ยวนี้ก็สามารถที่จะแก้ไขได้”

จากพระราชดำรัส ที่พระองค์ท่านได้พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ จึงเป็นที่มาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่รัฐบาลได้น้อมนำไปเป็นยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศ และดำเนินการ

ขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการกำหนดให้เป็นยุทธศาสตร์หลักในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงอธิบายเกี่ยวกับคำว่าเพียงพอ ดังนี้

“...คำว่าเพียงพอ มีความหมายกว้างขวางกว่าความสามารถในการพึ่งตนเอง หรือความสามารถในการยืนบนขาของตัวเอง เพราะความพอเพียง หมายถึง การที่มีความพอ คือมีความโลภน้อย เมื่อโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราอาจจะเป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น...”

พระราชดำรัสของพระองค์มีเกี่ยวกับคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง

“...เศรษฐกิจพอเพียง” แปลว่า Sufficiency Economy
คำว่า Sufficiency Economy นี้ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ จะมีได้อย่างไร
เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่ Sufficiency Economy หมายความว่า
เรามีความคิดใหม่...และโดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่า
เราก็สามารถที่จะปรับปรุงหรือใช้หลักการเพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของ
ประเทศและโลกพัฒนาดีขึ้น...”

(พระราชดำรัสพระราชทาน เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2542 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต)

“ความพอเพียงนี้ ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ ท่านนักเศรษฐกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัย จริงอาจจะล้าสมัย คนอื่นเขาต้องการมี เศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่าเป็น เศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง เลย์รู้สึกว่ามันห่วย แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่าผลิตพอเพียงได้”

(พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2542 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต)

“คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ไม่มีในตำรา ไม่เคยมีระบบเศรษฐกิจพอเพียง มีอย่างอื่นแต่ไม่ใช่คำนี้ ปีที่แล้วพูดว่า เศรษฐกิจพอเพียง เพราะหาคำอื่นไม่ได้ และได้พูดอย่างหนึ่งว่า เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ให้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียว คือ ไม่ต้องทั้งหมด หรือแม้จะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ ในคราวนั้น เมื่อปีที่แล้วนึกว่าเข้าใจกัน แต่เมื่อไม่นานเดือนที่แล้ว มีผู้ที่ควรจะรู้ เพราะว่าได้ปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนา มาช้านานแล้วมาบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ดีมาก แล้วก็เข้าใจว่าปฏิบัติเพียง เศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอนั้น หมายความว่า ถ้าทำได้เศษหนึ่งส่วนสี่ของประเทศก็จะพอ

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง และทำได้เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ นั้น
ไม่ได้แปลว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่ แต่เศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ"
(พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระ
ชนมพรรษา วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2546)

"คำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก
ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น แต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน
พอมีพอกินนี้ ถ้าใครได้มาอยู่ที่นี้ ในศาลาแห่งนี้ เมื่อปี พ.ศ. 2517 - 2541 นี้ ก็
24 ปี ใช่ไหม วันนั้นได้พูดว่า เราควรจะมีปฏิบัติให้ พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้
ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้า
ทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะไม่พอมีพอกิน
บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลยสมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้ชักจะไม่
พอมีพอกิน จึงต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคน
มีพอเพียงได้ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ
ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอแม้บางอย่างอาจจะดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้
มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ"

องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเข้าใจถึงสภาพสังคมไทย ดังนั้น เมื่อได้พระราชทานแนว
พระราชดำรัสหรือพระบรมราโชวาทในด้านต่างๆ จะทรงคำนึงถึงวิถีชีวิต สภาพสังคมของประชาชนด้วย
เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในทางปฏิบัติได้ สามารถสรุปแนว
พระราชดำรัสในการดำเนินชีวิตตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ้งเฟ้อในการใช้ชีวิต
2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต
3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันทางการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง
4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้มี
รายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ
5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา

ด้วยแนวทางการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ดังกล่าว "เศรษฐกิจพอเพียง" จะเป็นภูมิคุ้มกันและช่วย
ทำให้เศรษฐกิจของประเทศก้าวเดินต่อไปด้วยความมั่นคงและยั่งยืน

จะเห็นได้ว่า พระราชดำรัสของพระองค์ท่าน ทรงเน้นถึงความมีเหตุมีผลในการครองตัวและ
ส่วนรวมที่ต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างเอื้ออาทรต่อกัน โดยให้สามารถช่วยตัวเองและครอบครัวให้พออยู่
พอกิน แล้วจึงให้หันมาดูแลส่วนรวมรอบๆ ตัว ซึ่งก็คือพระราชดำรัสในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น
สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับประเทศ

2.3 ตัวชี้วัดระดับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดย กรมพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมี
หน้าที่ในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการพัฒนาชุมชน ได้กำหนดตัวชี้วัดหมู่บ้านที่
ปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ตัวชี้วัด 6X2) ดังนี้

ตัวชี้วัด	ระดับ 1 = พอใช้	ระดับ 2 = ปานกลาง	ระดับ 3 = ดี
1. ลดรายจ่าย			
1.1 ครั้วเรือนทำสวนครัว	น้อยกว่าร้อยละ 50 ของ ครั้วเรือน	น้อยกว่าร้อยละ 51-75 ของ ครั้วเรือน	มากกว่าร้อยละ 75 ของครั้วเรือน
1.2 ครั้วเรือนปลอดอบายมุข	น้อยกว่าร้อยละ 50 ของ ครั้วเรือน	น้อยกว่าร้อยละ 51-75 ของ ครั้วเรือน	มากกว่าร้อยละ 75 ของครั้วเรือน
2. การเพิ่มรายได้			
2.1 ครั้วเรือนมีอาชีพเสริม	น้อยกว่าร้อยละ 20 ของ ครั้วเรือน	น้อยกว่าร้อยละ 21-30 ของ ครั้วเรือน	มากกว่าร้อยละ 30 ของครั้วเรือน
2.2 ครั้วเรือนใช้เทคโนโลยีที่ เหมาะสม	น้อยกว่าร้อยละ 20 ของ ครั้วเรือน	น้อยกว่าร้อยละ 21-30 ของ ครั้วเรือน	มากกว่าร้อยละ 50 ของครั้วเรือน
3. การออมทรัพย์			
3.1 ครั้วเรือนมีการออมทรัพย์	น้อยกว่าร้อยละ 50 ของ ครั้วเรือน	น้อยกว่าร้อยละ 51-75 ของ ครั้วเรือน	มากกว่าร้อยละ 75 ของครั้วเรือน
3.2 ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์	มี 1 กลุ่ม	มี 1 กลุ่ม และมีกิจกรรม เพื่อหมู่บ้าน	มี 2 กลุ่ม และ เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย
4. การเรียนรู้			
4.1 ชุมชนมีการสืบทอดและใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น	มีภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่าง น้อย 1 เรื่อง	มีกิจกรรมสืบทอดและใช้ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น 1 อย่าง	มีกิจกรรมสืบทอดและ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2 อย่าง
4.2 ครั้วเรือนมีการเรียนรู้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน ชีวิตประจำวัน	มีกิจกรรมเรียนรู้ 1 กิจกรรม	มีศูนย์เรียนรู้และการ จัดกิจกรรม	มีเครือข่ายเรียนรู้กับ ชุมชนอื่น
5. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน			
5.1 ชุมชนใช้วัตถุดิบอย่าง ยั่งยืนในการประกอบอาชีพ	น้อยกว่าร้อยละ 50 ของ ครั้วเรือน	น้อยกว่าร้อยละ 51-75 ของ ครั้วเรือน	มากกว่าร้อยละ 75 ของครั้วเรือน
5.2 ชุมชนปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น เป็นหมู่บ้านน่ายุ่	มีการปลูกต้นไม้ปีละ 1 ครั้ง และดูแลรักษา	มีการปลูกต้นไม้ปีละ 2-3 ครั้ง	มีการปลูกต้นไม้ปีละ มากกว่า 3 ครั้ง ขึ้นไป
6. การเอื้ออารีต่อกัน			
6.1 ชุมชนมีการดูแลช่วยเหลือ คนจน คนด้อยโอกาสและคน ประสบปัญหา	น้อยกว่าร้อยละ 50 ของคน จน/ด้อยโอกาส/ประสบ ปัญหา	น้อยกว่าร้อยละ 51-75 ของ คนจน/ด้อยโอกาส/ประสบ ปัญหา	มากกว่าร้อยละ 75 ของคนจน/ด้อย โอกาส/ประสบปัญหา
6.2 ชุมชนรู้จักสามัคคี	มีกิจกรรมแก้ปัญหาร่วมกัน 1 กิจกรรม	มีกิจกรรมแก้ปัญหาร่วมกัน 2 กิจกรรม	มีกิจกรรมแก้ปัญหาร่วมกัน 3 กิจกรรม- ขึ้นไป

(กระทรวงมหาดไทย, กรมพัฒนาชุมชน, 2550)

2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง วิธีการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในประเทศไทย คณะผู้วิจัยได้รวบรวมผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการศึกษา ดังนี้

ไพโรธ เลิศพิริยกุลม (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การน้อมนำแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การปฏิบัติในสถาบันราชภัฏ โดยมุ่งศึกษาแนวพระราชดำริและพระบรมราโชวาทขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นหลัก พบว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจที่เน้นความคุ้มค่าในการลงทุน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยยึดหลักความพอประมาณและความมีเหตุผล และการดำเนินงานนั้นต้องอาศัยความสามัคคี ความร่วมมือ ความขยัน ความอดทนและความปรารถนาดีต่อกัน

นิมิต ไคร์วานิช (2544) ได้วิจัยเรื่องดัชนีการวัดระดับเศรษฐกิจพึ่งพิงตนเองของชุมชนในประเทศไทย เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สามารถกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ กล่าวคือ เป็นเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ก่อให้เกิดแนวคิดทฤษฎีใหม่ ทำให้เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาประเทศกลายเป็นการพัฒนาชนบท ทำให้ชุมชนหันมาสำรวจความต้องการที่แท้จริงของตนเองในแนวคิด ของการพึ่งตนเอง ทำให้การเจริญเติบโตเป็นไปอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน อันจะเป็นผลให้ชุมชนสามารถเผชิญภาวะวิกฤติต่าง ๆ ได้ดีขึ้น วัดอุปสรรคในการทำวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาปัจจัยหรือดัชนีชี้วัดที่สามารถกำหนดระดับการพึ่งพิงตนเองหรือความพอเพียงของชุมชนดัชนีชี้วัด (index) รวมทั้งตัวแบบ (model) ของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนแต่ละระดับอย่างเหมาะสมโดยนิยามเศรษฐกิจพอเพียงประกอบไปด้วย โครงสร้างหลักในมิติต่าง ๆ สามส่วนคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการศึกษาครั้งนี้ไม่ได้นำเรื่องประสิทธิภาพของชุมชนที่ได้กล่าวมาแล้ว อันเนื่องมาจากข้อจำกัดทั้งด้านเวลาและค่าใช้จ่ายมากขึ้น ข้อมูลที่ใช้ประกอบไปด้วยข้อมูลทุติยภูมิของกองวิชาการและแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (กชช. 2) ที่จัดเก็บในเขตชนบททั่วประเทศและข้อมูลปฐมภูมิ จากตัวอย่างชุมชนชนบทภาคเหนือ จำนวน 20 ชุมชน การวิจัยครั้งนี้พบว่า ดัชนีที่สร้างขึ้นทั้งโดยวิธีไม่ถ่วงน้ำหนักจากคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ โดยหลังจากทำการสอบถาม แล้วพบว่าชุมชนที่มีค่าสูงดัชนีสูงสุดกับชุมชนที่มีค่าดัชนีต่ำสุดแล้วพบว่ามีความแตกต่างอย่างสอดคล้องต้องกัน กล่าวคือ ระดับของความพอเพียงของชุมชนที่แตกต่างกันมีความต่างอย่างสอดคล้องต้องกับความเป็นจริงที่ได้จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีลักษณะของชุมชนพอเพียงโดยที่การพัฒนาไม่ใช่ตัวแปรเดียวที่ชี้ไปได้อีกต่อไป การทำความเข้าใจกับเศรษฐกิจในแนวทางนี้ อาจจะต้องมีการเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งในระดับชุมชนเป็นหลัก ซึ่งอาจจะมีผลต่อไปถึงการปฏิรูประบบการบริหารประเทศให้สอดคล้องกันมากขึ้น

สมศรี จินะวงษ์ (2544) ได้วิจัยเรื่องการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ในชุมชน ที่ใช้แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวคิดการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียงในอดีตและปัจจุบัน มีทั้งที่เป็นจุดร่วมและจุดต่าง สำหรับจุดร่วม คือ การเน้นในเรื่องพออยู่ พอกิน การพึ่งตนเอง การพึ่งพาซึ่งกันและกัน การมีความสุขตามอัตภาพโดยไม่

เปิดเผยผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ส่วนจุดต่างคือ ในสภาพปัจจุบัน การผลิตเป็นไปเพื่อตอบสนองการดำเนินชีวิตและเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การแลกเปลี่ยน เป็นไปทั้งในระดับชุมชนและรัฐ 2) กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอาศัยทั้งปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และปัจจัยสภาพแวดล้อม โดยมีลักษณะการเรียนรู้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและการรวมกลุ่ม จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในชุมชน และภายนอกชุมชน 3) เมื่อพิจารณาแหล่งที่มาของรายได้ ทั้งรายได้หลักและรายได้เสริม พบว่า หลังจากที่ชุมชนใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง การกระจายรายได้ของคนในชุมชนดีขึ้น

อภิชัย พันธเสน และคณะ (2546) ได้วิจัยการประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อย โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะแสดงให้เห็นว่าพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ทรงพระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ณ ศาลาดุสิดาลัยนั้น เป็นกรอบแนวคิด ที่สามารถนำมาประยุกต์ได้จริงในฐานะที่เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติของพุทธศาสตร์ ทั้งนี้ เนื่องจากก่อนหน้านั้นพระองค์ได้ทรงเสนอเกษตรทฤษฎีใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 ในฐานะเป็นลักษณะหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง โดยแสดงภายในครอบครัวก่อน เหลือจึงรวมกลุ่มกันจำหน่ายหรือแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้า หลังจากนั้นอาจจะเพิ่มอำนาจต่อรอง โดยการร่วมมือกับสถาบันการเงินและพลังงาน ทำการผลิตเพื่อจำหน่ายให้มากขึ้น เนื่องจากทฤษฎีใหม่นั้นมีรูปธรรมที่เน้นแนวทางการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของเกษตรกรรายย่อยเป็นสำคัญ ทำให้มีความเข้าใจไม่ชัดเจนว่าจะนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์เพื่อกำหนดเป็นทิศทางในการพัฒนาประเทศได้อย่างไร

ซึ่งให้เห็นว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้นสามารถประยุกต์ใช้ได้กับเศรษฐกิจทุกสาขา โดยในกรณีนี้จะแสดงให้เห็นถึงการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรม ซึ่งพระองค์ทรงมีตัวอย่างที่ไม่มากพอจึงทำให้ยังอาจจะไม่เห็นภาพที่ชัดเจนว่าจะนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างไร จากการศึกษาพระราชดำรัสที่ได้ประทานไว้ในโอกาสต่าง ๆ ทำให้ได้ข้อสรุปชัดเจนถึงหลักการที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการธุรกิจได้ 9 ประการ คือ

1. ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการ แต่มีราคาถูก
2. ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด
3. เน้นการจ้างงานเป็นหลัก โดยไม่นำเทคโนโลยีมาทดแทนแรงงาน ยกเว้นในกรณีที่เกิดความเสียหายแก่ผลิตภัณฑ์
4. มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ
5. ไม่โลภมากจนเกินไป และไม่เน้นกำไรในระยะสั้นเป็นหลัก
6. ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการไม่เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค และไม่เอารัดเอาเปรียบแรงงานหรือลูกค้า ตลอดจนไม่เอารัดเอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
7. เน้นการกระจายความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และ/หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ได้
8. เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อหนี้เกินความสามารถในการบริหารจัดการ

9. เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น และตอบสนองตลาดในท้องถิ่น ภูมิภาค ตลาดในประเทศ และตลาดต่างประเทศ ตามลำดับ เป็นหลัก

ทรงจิตร์ พูลลาภ (2548) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในกระบวนการเส้นทางสายฝ้าย ได้ศึกษาศักยภาพภูมิปัญญาและพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ในการผลิตผ้าฝ้าย เริ่มจากการปลูก การปั่น การทอ การย้อม และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนา รวมทั้งแนวทางการพึ่งพาเศรษฐกิจในชุมชนและนำแนวคิดไปต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างความสมดุลของสังคมท้องถิ่นและการพัฒนาที่ยั่งยืน

สิทธิเดช นิลสัมฤทธิ์ และมนตรี เกิดมีมูล (2548) ได้วิจัยเรื่องการดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาภาวะการรับรู้และความเข้าใจของประชาชนในพื้นที่ อบต. และผู้บริหารของ อบต. ที่มีต่อแนวทางการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน โดยใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) 2) ศึกษาความสามารถในการพึ่งตนเองตามแนวทางของระบบเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีและด้านเศรษฐกิจ 3) ศึกษาความสอดคล้องของการดำเนินชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่ อบต. กับแนวทางของปรัชญาและระบบเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตพื้นที่ อบต. ภาคละ 2 จังหวัด คือ ปทุมธานี สมุทรสาคร ชัยนาท ตราด สุโขทัย เชียงใหม่ นครราชสีมา ยโสธร นครศรีธรรมราช และชุมพร ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนในเขตพื้นที่ อบต. ตามแนวทางในระบบเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องของความ สามารถในการพึ่งตนเอง ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านเทคโนโลยี ในการดำเนินชีวิตของกลุ่มตัวอย่างสอดคล้องกับแนวทางปรัชญาของระบบเศรษฐกิจพอเพียงค่อนข้างมาก มีบางส่วนรับรู้รับทราบเกี่ยวกับแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่วนใหญ่รับทราบจากสื่อโทรทัศน์และวิทยุมากกว่าหน่วยงานราชการหรือจาก อบต. หลักการที่สำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่กลุ่มตัวอย่างรับทราบมากที่สุด มี 4 ข้อ คือ 1) เศรษฐกิจพอเพียงมีหลักการมุ่งลดรายจ่ายเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ 2) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ 3) เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำรงชีวิตโดยยึดสายกลางอยู่ได้ตามฐานะ ไม่เดือดร้อนและมีอิสรภาพ และ 4) การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย การยึดความประหยัด ประคบอาชีพอิสระ และละเลิกแก่งแย่งผลประโยชน์

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (2548) ได้วิจัยถึงกลุ่มและการจัดทำฐานข้อมูล กลุ่ม/องค์กร/พื้นที่ที่ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต เป็นการ รวบรวมข้อมูลกลุ่ม องค์กร พื้นที่ที่ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่มีข้อมูลโครงการเกี่ยวเนื่องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 13 แหล่ง นำมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลที่สามารถเผยแพร่ให้แก่ผู้สนใจในทุกภาคส่วน เพื่อประโยชน์ในการถ่ายทอดความรู้ การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ตลอดจนใช้เป็นกรณีศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงโดยข้อมูลที่รวบรวมได้หลังจากคัดกรองเพื่อความเหมาะสมในการจัดทำเป็นฐานข้อมูลสำหรับการเผยแพร่มีทั้งสิ้น 626 กลุ่ม

แบ่งออกเป็น 3 หมวดคือ หมวดที่เข้าข่ายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 126 กลุ่มและหมวดที่เป็นกรณีศึกษาตัวอย่างตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามลำดับ การจัดแบ่งกลุ่มข้อมูลยึดองค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3 คุณสมบัติ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวและ 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม โดย ข้อมูลที่จัดอยู่ในหมวดที่ 1 พิจารณาจากกิจกรรมของกลุ่มที่เข้าเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งใน 3 คุณสมบัติ 2 เงื่อนไข และกลุ่มอาจไม่มีความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาก่อน

จริยา สุพรรณ (2548) ได้วิจัยถึงการยอมรับเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชนบ้านหลุมมะขาม ตำบลหนองไม้แก่น อำเภอบางยาง จังหวัดพะเยา ศึกษาวิถีชีวิตของเกษตรกรในชุมชนบ้านหลุมมะขาม และเหตุผลการยอมรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชนบ้านหลุมมะขาม พบว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตของเกษตรกรมี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการดำเนินชีวิตของเกษตรกรที่มุ่งให้เป็นไปตามมาตรฐานโลก ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์แบบทุนนิยม ซึ่งเน้นการแข่งขันและการเพิ่มรายได้ และรูปแบบการดำเนินชีวิตของเกษตรกรโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เหตุผลการยอมรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชนบ้านหลุมมะขาม เกิดจากผู้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเผยแพร่ให้เกษตรกรในชุมชน โดยเกษตรกรจะยึดหลักการเรียนรู้ตัวเอง (ทำการบันทึกรายจ่าย) การเรียนรู้ปัญหาของตนเอง และการเรียนรู้ที่จะจัดการกับทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่ชุมชนชนบทไทยได้ดำเนินตามกระแสพัฒนาหลักที่มุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมและการส่งออก โดยอิงหลักทฤษฎีแล้วแพร่กระจายความรู้คู่ไปกับทฤษฎีภาวะทันสมัย และแนวคิดโลกาภิวัตน์ภายใต้กรอบทุนนิยมแบบประชาธิปไตย

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2551) นำเสนอบทความ เรื่อง “การเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร” กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร ดังนี้ การเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร การที่จะทำให้เกิดสภาพ เศรษฐกิจพอเพียงได้ในระดับครอบครัวและชุมชนนั้น จะต้องมีความคิดและวิธีการสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานอันจำเป็น ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครอบครัวและชุมชน เพื่อเป็นแบบอย่าง และกระตุ้นให้คนเกิดความเชื่อมั่นศรัทธาใน เศรษฐกิจพอเพียง และที่สำคัญ คือ ความเชื่อ ความศรัทธาในระดับครอบครัวและชุมชนว่าสามารถ ทำให้สำเร็จได้ด้วยความมั่นใจและจริงจัง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเมตตาคิดทฤษฎีง่าย ๆ และเป็นพื้นฐานความสำเร็จและสามารถทำได้ในระดับของสมาชิกในครอบครัว และคนในชุมชนหมู่บ้าน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การทำการเกษตรตามกระบวนการค้าเสรี เกษตรกรรายย่อยถูกเอารัดเอาเปรียบและมีปัญหาไม่เอื้อประโยชน์แก่เกษตรกรทำให้เกษตรกรเกิดความเสี่ยงในการทำกิจกรรม มีต้นทุนการผลิตสูงขาดการแข่งขันที่สมบูรณ์ ส่งผลให้เกษตรกรได้รับราคาผลผลิตต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ภายใต้สภาพการณ์เช่นนี้ ทฤษฎีใหม่จะเป็นทางเลือกหนึ่งให้กับเกษตรกรในพื้นที่ห่างไกลให้สามารถมีโอกาสดำรงชีวิตแบบพอมีพอกินไม่ขัดกับกระบวนการค้าเสรี อันมีชื่อว่า “การดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง” โดยยึดหลัก 3 ประการคือ 1) มีความพอประมาณ ด้วยการดำเนินกิจกรรมที่ไม่เกินกำลังของตัวเอง 2) มีเหตุผล ด้วยการทำกิจกรรมตามศักยภาพของตัวเอง ที่ใช้สติปัญญาอยู่ในพละกำลังพอเหมาะอย่าใช้กิเลสค้นหาเป็น

ตัวนำ 3) มีภูมิคุ้มกัน คือมีหลักประกันตั้งใจให้มั่นคงด้วยความไม่ประมาท ทำกิจกรรมตามศักยภาพของตนเอง แล้วนำคำสำคัญที่เป็นฐานรองรับอีก 2 ประการคือ 1) มีความรู้ เกษตรกรต้องมีความรอบรู้ รอบคอบว่า ควรทำตามศักยภาพที่เรามีความรู้และทำอย่างรอบคอบด้วย 2) ความมีคุณธรรม เกษตรกรต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต หากว่าโกงแล้วรวยก็จะนำมาซึ่งความทุกข์ ฉะนั้นรวยแล้วต้องมีความสุขซึ่งเป้าหมายในชีวิตคือก่อให้เกิดประโยชน์สุข ด้วยว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพที่ก่อให้เกิดความมั่นคง สามารถยืนอยู่บนขาของตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ดี อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน.

พีรธร บุญยรัตน์ และคณะ (2552) ได้วิจัยเรื่อง การนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ของเครือข่ายชุมชนพอเพียง : กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อสร้างตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจพอเพียง 2) ศึกษากระบวนการการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ และ 3) ศึกษาการบูรณาการการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ ผลการวิจัย พบว่า 1) มีการสร้างตัวชี้วัดที่ประกอบด้วย ด้านความรู้ ด้านคุณธรรม ด้านความพอเพียง ด้านความพอประมาณ มีมิติด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านเหตุผล และด้านภูมิคุ้มกันที่ดี การนำกระบวนการเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในแต่ละชุมชนไม่แตกต่างกัน การแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติในชุมชน จะเน้นการลงมือปฏิบัติที่อาศัยการพึ่งพากันเองในชุมชนเป็นหลัก และกระบวนการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ นั้น มิติทางสังคม และมิติเศรษฐกิจ 2) ได้มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน โดยการสื่อสารผ่านเวทีประชาคม เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตที่ยึดความพอเพียง โดยการสร้างแรงจูงใจให้คนในชุมชนได้ปฏิบัติ จนประสบความสำเร็จได้รับการยอมรับให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน และ 3) การบูรณาการการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ ปรากฏว่าทั้งมิติทางสังคมและมิติเศรษฐกิจ มีรูปแบบการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ขั้นตอน กระบวนการ การดำเนินงานของแต่ละชุมชนมาประยุกต์ใช้ โดยมีแนวคิดที่เริ่มต้นจาก ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี การใช้ความรู้และคุณธรรม ในการบริหารจัดการโครงการที่นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อนำกลับไปใช้ในชุมชน

ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และสุขุม พันธุ์ณรงค์ (2554) ได้วิจัยเรื่อง การสังเคราะห์องค์ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับการพัฒนาชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) มีวัตถุประสงค์ เพื่อสังเคราะห์รูปแบบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อสร้างเกณฑ์ประเมินวัดระดับการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ และเพื่อทดสอบการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้จากตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอรูปแบบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 หลักการ 2 เงื่อนไข จำแนกตามมิติต่าง ๆ ดังนี้

มิติด้านเศรษฐกิจ มีตัวชี้วัด 6 ตัว คือ รายจ่าย เงินออม หนี้สิน กิจกรรมลดรายจ่ายอาชีพ และสวัสดิการ

มิติด้านสังคม มีตัวชี้วัด 3 ตัว คือ มีคุณธรรม การมีส่วนร่วม และการอยู่ร่วมกันในสังคม

มิติด้านวัฒนธรรม มีตัวชี้วัด 3 ตัว คือ การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา การปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมท้องถิ่น และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

มิติด้านสิ่งแวดล้อม มีตัวชี้วัด 3 ตัว คือ การจัดการของเสีย การอนุรักษ์พลังงาน การอนุรักษ์ และการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

มิติด้านการเรียนรู้ มีตัวชี้วัด 3 ตัว คือ การเรียนรู้วิชาการใหม่ ๆ การเรียนรู้ข้อมูลประสบการณ์ใหม่ ๆ และการแลกเปลี่ยนทักษะการเรียนรู้ระหว่างกัน

สำหรับการทดสอบการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนในอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนมีการใช้ชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากที่สุด ในมิติด้านสังคมและมิติด้านสิ่งแวดล้อม และมีการใช้ชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก ในมิติด้านเศรษฐกิจและมิติด้านวัฒนธรรม ส่วนมิติด้านการเรียนรู้ มีการใช้ชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง

จากการทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

กรอบแนวคิด

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม เกี่ยวกับหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ หมายถึง รายได้ อาชีพ การออม และหนี้สิน

ปัจจัยด้านสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน และความเอื้ออาทรต่อกัน

ปัจจัยด้านวัฒนธรรม หมายถึง ประเพณีอันดีงาม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสม ความเชื่อ และพิธีกรรมต่างๆ ในการดำรงชีวิต

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ การอนุรักษ์ และรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ

วิถีการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตของประชาชนโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรูปแบบปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน มีความรู้และคุณธรรม

ภาพที่ 2-2 กรอบแนวความคิด

